

Döwletbaşy -5/ romanyň dowamy

Category: Kitapcy, Romanlar, Sözler

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Döwletbaşy -5/ romanyň dowamy * * *

Guljan aganyň «men ony gaty gowy tanaýandyryn» diýmäge haky bardy. Ol diňe bir Sähede däl, onuň atasyna, enesine-de beletdi.

Onuň kakasyna Ata garyp diýerdiler. Asly Tejendendi. Il aç-hor boluberse, «çörekli ýurt» diýip, Tejene gidýändir welin, Ata garyp, nämüçindir, Aşgabada tarap gaýdypdy. Özem şu «Leninizm ýoly» sowhozyna ondan-mundan il-bende göçüp gelen gabatlary düşüpdü.

Ilki-ilkiler bu sowhozyň adamlaryna «ýyggyndydan ýygnananlar» diýýärdiler. Hakykatdan hem bu ýere göçüp gelenleriň arasynda Lebap boýlarynyň adamlaram, Balkan taraplardanam, Marydyr Daşhowuz illerindenem adam bardy. Olar öň gara işiň tabyny bilýän adamlar, der dökme kemini, goýanokdylar. Emma sowhozam galkynyp gidiberenokdy. Bag ekýärdiler boý alybermeýärdi. Gowaça ekýärdiler, ilk-ä gögeriş alyp bolanokdy, gögerdigem ýa garabaş keseli ýa-da kök çüýreme eminden gelyärdi-de eýikdirmeýärdi.

Öňem «iki göç, bir talaň» bolup bu ýerlere düşen adamlar halys tozup barýardylar. Onsoň ol adamlar töwerege ýaýrap, işiň gözlegine çykypdylar.

Guljan aga ol wagtlar «Institutyň» ylmy-eksperimental uçastogynda bagban bolup işleýärdi. «Institutyň» direktorynada Iwanow diýerdiler.

Şeýle günleriň birinde Guljan aganyň öýüne halys üflisi çykan, üsti-başy oda atsaň tütemejek bir pyýada gelipdi. Ýaşuly bu eýýamlarda şeýle gedaý derejesine ýeten türkmen bar diýseler, ynanybam biljek dälidi. Ýöne sesini çykarmandy.

Aýaly, çagalary şäherde bolansoň, ol bu pyýadany myhman aldy. Çaýlady, suwlady. Habaryny aldy.

– Garyndaş, maňa-ha Ata garyp diýerler – diýip, bu pyýada özüni tanatdy. – Maňa «bir hudaýlykly adamdyr» diýip seni

salgy berdiler. Indi öldürseňem, güldürseňem men seniň bendäň...
– Weý, weý, inim, bu nähili beýle bolýar. Men seni öldürip-öldürmez ýaly, meniň öňümde näme ýazygyň bar? Bu gep gan algylynyň öňünde ýa-da gyz bilen oglan ýaşlyk edip ene-ata duýdurman gaçyp gidende edilýän töwellada aýdylýandyr. Hudaýa şükür, gaçyp gider ýaly gyzym-a ýok. Hudaý maňa beren ogullaryna-da, köp görmesin, pähim bilen sylap bilipdir. Onsoň seniň bu gepleň maňa aýdylmaly gep däl.

Bu arryk pyýada hor, kirli eli bilen ýaşa dolan möle gözlerini süpürdi:

– Ýok, men gelmeli ýerimi gatyja bilip gelendirin, garyndaş. Sen «bor» diý-de, habarymy alyber.

Ýaşuly ýene-de düşünmedi:

– Weý, oglan, aýt habaryňy:

Hor pyýada özelenip başlady:

– Meni ýanyňa işe al!

Ýaşuly öňküdenem beter haýran galdy:

– Ýa, inim, sen-ä bejerdiň-ow. Men aýtdym-a, olar maňa aýdylmaly sözler däl diýip. Menem bu ýerde özüň ýaly bende. Sen iş sorajak bolsaň «Institutyň» direktoryndan sora, juda bolmasa orunbasaryndan sora. Men näme, müň ýalbaranyňda iş berip bilýän adam däl-ä. Özüme-de «git» diýseler, goşymy daňybermeli. Arryk pyýada hakyt möňňürip aglap başlady:

– Onda meni öldür, dyk gabra. Men ol çülpeleriň içine baryp bilmen...

Ýaşuly ony diňdirjek bolup halys görgä galdy:

– Hany, goý, işiň bir alajy bolar, sen beýtme, aýyp bolar, goý.

«Işiň bir alajy bolar» diýen söze kädiniň bagy ýaly boýnuny içinden çykaryp, garyş ýarym galdyryp, gulakçyny gyşaryp duran kiçijik kellesini gyşardan pyýada möle gözlerini gyryp-gyryp edip:

– Haçan başlaýyn! – diýip goýberdi.

Ýaşuly ýene düşünmedi:

– Nämä haçan başlajak?

– Işe! Işe haçan başlaýyn!

Ýaşuly güljeginem, gaharlanjagynam bilmedi:

– Sen nä jüre adam, oglan! – diýdi. – Men saňa aýdyp otyryn-a «Men iş berýän adam däl» diýip. Onsoňam «gaýa ýok, gopuz ýok», sen meni halys alarladyberdiň-le – diýdi.

Arryk pyýadanyň azaryna-da däl-di. Gaýta:

– Ýaňy aýtmadyňmy «Işiň bir alajy bolar» diýip. Seniň sakalyň bar-a, ýalan sözlemeli däl-ä. Diýdiň gerek: «Işiň bir alajy bolar» diýip, diýdiň. Indem yzynda durmaly bolarsyň- a.

Ýaşuly ahyr soňy bolmajagyny aňyp, arryk pyýadanyň öz dilinde gürleşip başlady:

– Häzir nirede işleýäň?

– «Leninizm ýolunda». Ondan sophozam bolmaz. Ondan işem bolmaz.

– Näme, işiňe suw çykdymy, parslar «kar ar nist» («işlemek namys däl») diýipdirler. Hemmesine dökmeli der, çekmeli azap deň ahyryn.

Arryk pyýadanyň öz aýlawy bardy. Ol şonuň bilen sürüp otyrды:

– İş bar-edip almaly, iş bar-ýatyp almaly. Men gum sowrup, jöwzany denämde gaýnadyp ölmez-ödi alyp ýörün. Ine, senem işleýäň. Bagyň aşagynda gök çay süzüp oturmaly. Meniň bahylçylygym ýok. «Görübilmedigiň gözi çyksyn». Gepiň gerdişine görä aýdýan welin, hakykat-da.

– Aý, siziň o sowhozyňyzda-da men-ä bilini agyrdyp işleýäni göremok-la. Bar işi tehnika edýär-ä.

Arryk pyýada «wah, muňa sered-ä» diýip, baglyga bakan elini salgady.

– Men aýtdym-a şo sophozda ýatyryp baksalaram, men şondan doýdum, indi diýip.

Guljan aga bu pyýada hiç düşünenokdy.

«Alla janlarym, ýa bu bendäniň akyly – beýlekisi üýtgäp ýörmükä? Gepinde – sözünde deramat ýog-a...»

Ol ýene-de osmakladyp oňa habar gatdy.

– Seň, inim, «keşlerden» habaryň barmydyr?

Arryk pyýada gepe düşünmediksirän boldy. Ol baş deşigini bir ýere getirip, käsäni çytylyp duran ýüzüne tutdy.

– «Keşiň» näme?

– Keşim – arak! Keşim – çilim. Keşim – meň. Keşim – tirýek.

Bu söze arryk pyýada tisginip gitdi:

– Năme, barmy?

Ýaşuly ýylgyrdy:

– Bolsa çekermiň?

– Wäh, sen adamy heläk etme-de, getir bări. Onuň năme edilýänini men senden soramaýyn. «Sorap berenden urup ber» diýipdirler.

Ýaşuly ýüzüni gazaplandyrdy:

– Au içerä onuň ýaly hapa işleriň ýüzi düşmez. Senem ojagaz käriňi taşla, hanym...

Arryk pyýada öňküdenem beter süllerdi:

– «Pentalginiňem» ýokmy?

Ýaşuly sesini çykarmady-da, çykyp işine bakan gitdi. Bir-ki sagatdan aýlanyp gelse, hälki pyýada öýde ýokdy. Soň zerur wagty idese, ne bag gaýçysy bardy, ne-de kümüş ýaly owadan, höwesine işläp ýören pili. Edil ýel alyp, ýegsan eden ýalydy.

Aradan bir aý töweregi geçipdi. Ony «Arzuw» posýologyna bir sadaka çagyrdylar. Gaýdyp gelýärkä, Guljan aganyň gözi posýologyň gündogar çetindäki duralgada syganyň çagalary ýaly edip, goş-golamlarynyň daşyna üýşüp, gözeilginç, nebsagyryjy bolup oturan bir topar çür-çülpe çaga düşdi. Olaryň gapdalynda-da bir tanyş adam görene göz bolup, ruhuň kölegesine meňzäp, geçen maşyna elini göterip durdy.

«Weý, bu ýagşyň aşagynda ezilip duran kim bolup biler, janym!» Ol bularyň deňinden esli geçilse-de, ogluna maşyny yzyna gaýtartdy-da, olaryň deňinde saklatdy.

– Essalawmaleýkim!

– Aleýkim! – diýip, arryk pkýada oňa tarap ylgady. – Jan atam, bize bir ýagşylyk ediň. Ine, görüň, bizi, bu neresse çagalary nätdiler. Obadan çykaryp kowdular. Içerimizi taladylar. Galanynam maşyna ýükläp, getirip şu ýere dökdüler. Meni namysa goýdular. Men olaryň obasyny otlaryn...

Guljan aga bu pyýada birneme köşeşensoň, özüni tanatdy:

– Tanadyňmy?

Arryk pyýadanyň bady gaçdy.

– Men, men, piliň bilen bag gaýçyňy äkidip bereýin diýip ýördüm. Wenezzynalar etdimi. Obadan çykardylar. Özümem

tuwmmaýak goýdular. Men getirerin. Bäbeneklerine basyp alaryn...
Ýaşuly onuň bilen düşeninjek bolup durka, çür-çülpe, eginleri
ýalaňaç, hor-homsy, üst-başlary gara gäz çagajyklar eýýäm
täzeje «Wolga» dolupdylar.

Ýaşuly olara garap ýylgyrды-da, başyny ýaýkady:

– Sizi nirä äkitmeli? Nirä barjak bolýaňyz?

Arryk pyýadanyň güýji gözüniň ýaşyna ýetdi.

– Barjak gapylarymyň bary petiklidir, jan agam. Özüň näme
maslahat berseň, şoňa barybermeli men. Indi eýämem, hossarymam
sen bolduň-da...

Ýaşuly bular bilen gep çagaladyp oturmady-da ogluna:

– Öýe sür, oglum – diýdi.

– Aşgabadamy?

– Ilki bir «Institut» obajygyna baraly!

Ol bu ýer-ýesir maşgalany öýüne getirdi. Içbe-iç otaglaryny
olaryň ygtyýaryna berdi. Soň bu pyýadanyň sülmüräp, uz ýaşynan
bolup oturan aýalyna garady:

– Entejik şunda ýaşaň. Enşalla, hemmesi düzeler...

Är-aýal kimedir gargyş baryny okaýardylar.

– Ylahym, bizi bu güne salanlaryň öýi köýsün!

Ertesi Guljan aga ýanyna bu pyýadanam alyp, institutyň
direktorynyň huzuryna bardy.

Akademik Iwanow juda salykatly, asylly, tapbiler adamdy. Ýöne
her näçe sylasa-da, Guljan aga iş wada berip bilmedi.

– Ştat ýok, Guljan aga. Maňa oba hojalyk ministrliginden
şatyňy henizem azaldyň – diýip, her gün bir habar edýärler.
Özümem, «kimiň şatyny kemelderäkäm» diýip, kelle döwüp otyryn...
Guljan aga ýagdaýy aýtdy.

– Ine, çür-çülpe ýedi çagasy bar. Aýalam, özem işlänok. Bulary
«burnunyň hapasy bar» diýip, meýdana taşlap bolmaz-a. Bir alaç
et, akademik...

Akademik Iwanow «bir aý garaşsynlar, ştat kemeltme gürrüňi
köşeşsin, soň bir alajyny taparys» diýýärdi.

Ýaşuly bitakat boldy:

– Akademik, sen-ä giň ýeriň gürrüňini edýäň-ow. Olar dokuz
adam-a. Ne bir eşik, ne-de iýmäge azyk, ne üstünde jaýy bar.

Olar meýdanda galan biçär-ä. Olar bir aý däl, bir sagadam garaşyp biljek däl-ä.

Iwanow gollaryny serdi:

– Men öz kreslomy beräýmesem, başga edip biljek alajym ýok.

Guljan aga lapykeç bolup çykyp gaýtdy.

«Walla, janlarym, ne alaç etmeli? Akademigem «öz ýerimi beräýmesem, başga alaç ýok» diýdi. Indi ne alaç etmeli...»

Azara galan ýene Guljan agady. Arryk pyýada-da, aýaly-da saçakda bar nany, içerde barhurşy iýip-içip, kurorta gelen ýaly, juda arkaýyndylar. Çagalary okuw-beýleki diýen zadyň garasynam gören adama meňzemeýärdi. Olar indi okuwa gitjek adama-ha asyłam meňzänokdy.

Ertesi çay başynda ýaşuly arryk pyýada az-kem igendi:

– Inim, sen işiň gözlegine çyk. Çür-çülpe çaga bilen saňa gaty kyn bolar, ýagy ýaly gyşam ýetip gelýär...

Arryk pyýadanyň azaryna-da däl, gaýta:

– Kyn bolsa, gyş ýetip gelse men, näme edeýin?! Sen eýe çykdyň, soňunda-da dur-a...

– Işiň ugruna çyk.

– Nirä çykaýyn? Ine, men çykdymam-da, kim maňa iş berjek.

«Gel, işläý şujagaz işi» diýip duran barmy?

– Bolmaz-a, oylan – diýip, ýaşuly azajyk gatyrgandy. – Beýdip otursaň, il näme diýer. Çagalaňňa iýme-içme gerek-ä, şeýle dälmi, gelin?..

Onuň aýalam «deň etmän duş etmen» diýenleri bolup çykdy.

– Aý, Hudaý bardyr. Bokurdagymyzy deşipdir. Özi ýetirer...

Ýaşuly ýylgyrdy. «Içi ýananyňam bir gülküsi bolar eken-ow» diýip, onuň uluja ogly Sähede ýüzlendi.

– Köşek, sen bir okuwa gitseň bolmaýarmy?

Sähet edil ýokarky dodagyna ýetip duran maňkasyny «hork» edip içine çekdi-de:

– Men okuwa gidip, durak däl – diýip goýberdi.

– Näme okuwa duraklar gidýärm?

Sähet ýüzi ýyrtyklyk bilen jogap berdi.

– Mekdebe durak bolmak üçin gidilýär, näme, şonam bileňokmy?

– Sen okuwa gitmän, näme işlejek ahyryn? – diýip, ýaşuly geň-

taň görüp sorady. – Başarjak işiň barmy näme?

– Iş kän-ä! Başaryp – başarmaz ýaly, näme, meniň nämäm kem?

– Ýeri, näme iş bar?!

– Ine, soň bilersiň!

Dogrudanam, Guljan agasoňonuň «başarnyklyja» oglandygyny gördi.

Bir gün irden tursa, işiginde täzeje welosiped dur. Towuguň perleri çaşyp ýatyr. Holodilnigi açsa, goýnuň budy bilen ýagly gapyrga burjy baglap ýatyr.

Ol ilki «oglum getirendir» diýibem bir oýlandy. Soň, işikdäki täzeje köwüşleri görüp, soň bu hekaýata oglunyň «goşandynyň» ýokdugyny aňdy. Ol öz ýagşy gylygy, ile-güne ýagşylyk etjek bolup ýörşi bilen, gaýta başyna bir belany satyn alanyny şonda duýup galdy.

Howsalasy ýüregine sygman, ol «Leninizm ýoly» sowhozyna sorag-idege bardy.

– Wah, Arryk garyp dälmi? – diýip, onuň daşgynrak garyndaşy, sowhozda brigadir bolup işleýän Seýitmyrat dillendi. – Olary sen sorama. Arryg-a süpük tirekidir. Aýalam onuň yzyny basandyr. Onuň üstesine ellerem egri. Biziň obamyzyň adamlary, bir ýerlerden gelensoň, juda sylaşykly, geçirimli il-dä. Görgüliler, baý, geçirjek boldular-a. Bolmady. Edil otuz dördünji ýylyň çekirtgesi ýalydyr. Biri-ikisi bolsa, ýükem däl. «Nesibesindäkisini» alar diýseň. Äri, aýaly, üstesine çagalaram ogurlaýar. Obany dagdy edip goýdular. Ahyr soňunda-da goňsusy uluja ogluny öýerdi. Şonda iller-ä gelnalyja ugraýar «Dokuz komissara», bularam bu bendäniň öýündäki mata-marlagyny, işikde sallanyp goýlan mal etine çenli, haly-palasyna çenli öz atlaryna geçiripdirler. Gelnalyjy gelýär welin, maşyna pul bereýin diýseler, goýan ýerlerinde pul ýok, ýaglyk-beýleki bereýin diýse, o-da ýok. Onsoň yzarlap ugraýarlar welin, ine, bir tüwmaýagyň bar-da. Bar zadyndan dyndarypdyrlar. Romanlar